

Maahanmuuttajanuorille räätälöityä luku- ja kirjoitustaidon koulutusta Tampereella

Marja Huttunen

Nuoret heikon luku- ja kirjoitustaidon omaavat maahanmuuttajat ovat erityisryhmä, joka tarvitsee räätälöityä koulutusta kotoutumisensa tueksi. Tampereen seudun ammattiopistossa on kohta kahden vuoden ajan kehitetty opetusta nimenomaan tätä kohderyhmää ajatellen. Kehittämismahdollisuuden on tarjonnut valtakunnallinen Osallisena Suomessa hanke, missä Tampereen kaupungin toisen asteen koulutus on mukana. Tampereen hanke on nimeltään Osallisuuden avain.

Tampereen seudun ammattiopistossa toimii erillinen maahanmuuttajakoulutuksen yksikkö, missä on jo yli 10 vuoden ajan järjestetty eritasoista suomen kielen koulutusta lähinnä 17–29-vuotiaille maahanmuuttajanuorille. Tarjolla on ohjaavaa ja ammatilliseen koulutukseen valmistavaa koulutusta sekä lisäksi eritasoisia täydentäviä koulutuksia kohdennettuna nuoren koulutuspolun eri vaiheisiin. Enemmistö ammattiopistossa opiskelevista nuorista on perinteisesti ollut pakolaistaustaisia lähtömainaan muun muassa Irak, Afganistan, Somalia ja Iran. Tästä syystä onkin ollut luontevaa lähteä kehittämään ammattiopistossa koulutusmahdollisuuksia myös sellaisille nuorille, joilla ei ole juurikaan koulutaustaa kotimaasta ja joiden luku- ja kirjoitustaidossa on puutteita.

Keitä ovat luku- ja kirjoitustaidottomat?

Uusissa luku- ja kirjoitustaidon koulutuksen opetussuunnitelman perusteissa (OPH 2012) luku- ja kirjoitustaidottomuus jaetaan kolmeen kategoriaan:

- *Primaarilukutaidoton*
Oppija ei osaa lukea tai kirjoittaa millään kielellä eikä hänellä tavallisesti ole koulutaustaa.
- *Sekundaarilukutaitoinen*
Oppija osaa lukea muulla kuin latinalaisella kirjaimistolla. Sekundaarilukutaitoisten koulutausta voi vaihdella.
- *Semilukutaitoinen*
Oppijalla on jonkin verran kirjallista taitoa latinalaisella kirjaimistolla. Semilukutaitoinen on mahdollisesti käynyt koulua muutaman vuoden tai oppinut lukutaitoa muulla tavoin joko

kotimaassaan tai Suomessa. Opiskeluvalmiudet ovat kuitenkin usein puutteelliset.

Merkillepantavaa uusissa termeissä on, ettei enää puhuta yhdestä luku- ja kirjoitustaidottomien ryhmästä, vaan kyseessä on heterogeeninen joukko ihmisiä, joilla on eritasoisia puutteita luku- ja kirjoitustaidossa. Täysin primaarilukutaidottomia on vain murto-osa siitä joukosta, joka tarvitsee luku- ja kirjoitustaidon koulutusta. Olennaista on myös, että ”taidottoman” rinnalle on nostettu ”taitoisen” käsite – ainakin itse puhun mieluummin taidoista kuin taidottomuudesta ja järjestän mieluummin (luku- ja kirjoitus)taidon kuin (luku- ja kirjoitus)taidottomien koulutusta. Sanoilla, termeillä ja niihin liittyvillä mielikuvilla on merkitystä!

Tampereella luku- ja kirjoitustaidon koulutuksessa on mukana ollut kaikkien edellä mainittujen ryhmien edustajia, ja koulutusta on kehitetty vastaamaan hyvinkin erilaisten opiskelijoiden tarpeisiin. Tärkeimpänä yhdistävänä tekijänä onkin ollut nuoruus, ja sen mukanaan tuomat haasteet – hyvässä ja pahassa.

Mikä tekee nuorista erityisen kohderyhmän?

”Myöhään maahan tullut nuori” on viimeaikojen maahanmuuttokeskustelun muotitermi, jolla viitataan sellaisiin maahanmuuttajanuoriin, jotka ovat muuttaneet Suomeen murrosiässä, ja joille ”normaalin suomalaisen” peruskoulun suorittaminen ja päättötodistuksen saaminen on tästä syystä joko vaikeaa tai mahdotonta. Termi on omasta mielestäni hieman harhaanjohtava ja herättää ainakin minussa kysymyksiä: Miten niin myöhään? Mistä tällainen nuori on myöhästynyt? Ikään kuin ongelma olisi nuoren, vaikka hän ei luultavasti ole muuttoajankohtaa itse valinnut – tai ei ainakaan ole tiennyt, että tietty muuttoikä sopii huonosti yhteen suomalaisen peruskoulujärjestelmän kanssa. Oli niin tai näin, suurin osa näistä nuorista ei pysty suorittamaan peruskoulua, vaan ohjautuu paikkakunnasta riippuen erilaisiin kotoutumiskoulutuksiin tai suomen kielen kursseille ”muiden” aikuisten sekaan.

Nuoruuteen liittyy toki muitakin haasteita kuin ”väärä muuttoajankohta”. Nuoruuden normaalit kriisit ja identiteetin etsiminen, maahanmuuttajien kohdalla vielä kahden kulttuuriin välimaastossa, aiheuttaa nuorille paineita taustasta riippumatta. Kotoutumisen haasteet ovat niin ikään suuret, ja prosessia vaikeuttaa erityisesti pakolaistaustaisen nuoren mahdollinen traumatausta, perheen tuen puute ja jatkuva huoli omaisten ja kotimaan tilanteesta.

Aiemmin aikuisryhmiä opettaneet opettajat kommentoivat nuorista koostuvan ryhmän erityispiirteitä muun muassa seuraavasti:

- Nuoret ovat monin tavoin ”joustavia”. He sopeutuvat aika hyvin opettajan uusiin ideoihin, toiminnallisiin menetelmiin ja erilaisiin tapoihin oppia ja opettaa. Toisaalta he joustavat omatoimisesti myös säännöistä – myöhästymiset, luokkakäyttäytyminen tai tapa hoitaa asioita muistuttaa joskus enemmän yläkoulua kuin vastuullista ”aikuisopiskelua”.
- Nuoret ovat aitoja ja avoimia, tosin samalla hyvin eläväisiä ja sosiaalisia, ja tämä tuo omat haasteensa opetuksen suunnitteluun ja koulupäiviin.
- Nuoret ovat hyvin motivoituneita, ja suurimmalla osalla on positiivinen äkemys tulevaisuudesta ja selkeitä ammattihaaveita. Toisaalta motivaatio lopahtaa helposti, jos tulevaisuuden näkymä katoaa tai sitä ei vahvisteta. Tästä syystä koulutuspolusta pitää puhua alusta asti, ja oma paikka tuolla polulla pitää pystyä hahmottamaan. Myös kosketuksia työelämään pitää tarjota heti, kun se on mahdollista.

TOSSU-ryhmän erityispiirteet

Osallisena Suomessa – eli lyhennettynä ”OSSU” – antoi heti hankkeen alkuvaiheessa nimen myös Tampereen seudun ammattiopiston osahankkeelle. Tampereen ”OSSUsta” tuli nopeasti ”TOSSU” – ja tällä hetkellä nimi tuntuu vakiintuneen sekä oppilaitoksen sisällä että jopa sen ulkopuolella. Jopa TE-toimistosta tulee kyselyjä: ”Onkos Tossussa tilaa?”

TOSSU-koulutusta eli Nuorten maahanmuuttajien luku- ja opiskelutaitojen koulutusta on kehitetty erityisesti seuraavia näkökulmia painottaen:

Luku- ja kirjoitustaidon oppiminen perustuu kielen suulliseen käyttöön, mitä pitää painottaa erityisesti opetuksen alkuvaiheessa. Oppiminen on tilanteista ja tapahtuu sosiaalisessa yhteydessä muihin. Kieltä opetetaan mahdollisimman autenttisten tilanteiden kautta laajentaen näkökulmaa omasta lähipiiristä vähitellen kauemmas ympäröivään yhteiskuntaan. Myös luku- ja kirjoitustaidon opettelu rakennetaan aitojen tilanteiden ympärille. Opetuksessa käytetään mahdollisimman paljon ns. ”pistetyöskentelyä”, missä opiskelijat opiskelevat ja suorittavat tehtäviä pienryhmissä toisiaan tukien. Koko prosessi on näissä tilanteissa opiskelijoiden omissa käsissä, aina ohjeiden lukemisesta lopputuotokseen asti.

Opetuksessa käytetään kahden opettajan mallia, jonka avulla opiskelijoita saadaan jaettua tarpeen mukaisiin tasoryhmiin. Kahden opettajan työskentely samojen oppilaiden parissa tukee myös opiskelijoiden yksilöllisten tarpeiden huomioimista: vaikka oppilasryhmä on iso, jokaisen opiskelijan oppimisprosessissa on mukana koko ajan kaksi toisiaan tukevaa näkökulmaa, opettajaa. Opettajien jaksamisen, innovatiivisuuden ja valmistelutyön näkökulmasta kahden opettajan malli toimii erittäin hyvin. Tiimiin kuuluu myös opintoavustaja, jonka panos on erittäin merkittävä.

Varsinaisen kielen opetuksen lisäksi opetukseen sisältyy matematiikan, ATK:n, oman äidinkielen sekä terveystiedon opetusta. Yhteiskuntatiedon opetus liittyy muuhun opetukseen. Opetuksessa toimii tukena moniammatillinen tiimi, jonka jäsenet osallistuvat mahdollisuuksien mukaan myös ryhmän normaaliin toimintaan. Sosiaalikuraattori, terveydenhoitaja, opinto-ohjaaja ja erityisopettaja antavat oman osaamisensa opiskelijoiden käyttöön joko ryhmätilanteiden tai yksilöllisen tuen muodossa.

TOSSU-ryhmä on pidetty koko ajan kooltaan suhteellisen suurena, jotta sen pyörittäminen kahden opettajan ja tukevan moniammatillisen tiimin voimin olisi mahdollista. Ryhmän koko on ollut maksimissaan 25 opiskelijaa, ja vaihtuvuutta ryhmässä on ollut jonkun verran. Ensimmäisen vuoden aikana tai sen päätteeksi noin kolmasosa opiskelijoista siirtyi eteenpäin omalla koulutuspolullaan muihin koulutuksiin, noin kolmasosa lopetti koulutuksen (äitiysloma/sairasloma/muutto) ja noin kolmasosa jatkoi ryhmässä toiselle lukuvuodelle.

Koska opetus perustuu toiminnallisuuteen, tasoryhmiin ja yksilölliseen etenemiseen, myös nuorten jatkopolku ja siirtyminen eteenpäin muihin kielikoulutuksiin määräytyy yksilöllisesti (ks. [kuvio TOSSU-koulutuksesta](#)). Ryhmässä opiskelu kestää opiskelijasta riippuen 1–4 lukukautta. Myös lukukausien aikana opiskelijoilla on mahdollisuus käydä kokeilemassa taitojaan haastavammissa ryhmissä, ja mikäli opiskelu tuntuu sujuvan ja taidot riittävät, opiskelija voi siirtyä eteenpäin omalla koulutuspolullaan.

Millaisia opiskelijoita ryhmässä on projektin aikana sitten kohdattu?

Esimerkiksi:

- Primaarilukutaidoton 18-vuotias tyttö, jolla ei ole koulutaustaa kotimaastaan. Hän sai erityisopettajan avulla heti alkuvaiheessa pienryhmässä tiivistä tukea lukemisen ja kirjoittamisen opiskeluun. Hän on ollut koko ajan erittäin motivoitunut opiskelija ja opiskelee myös kotona perheenjäsenten tukemana. Hän sai kiinni lukemisen ja kirjoittamisen ideasta jo ensimmäisen syksyn aikana ja on sen jälkeen

kehittynyt jatkuvasti. Tyttö on toista vuotta ryhmässä, mutta pääsee varmasti kevään aikana kokeilemaan opiskelua ohjaavan koulutuksen tai perusopetuksen ryhmässä. Ensi syksynä, eli kahden vuoden luku- ja kirjoitustaidon opiskelun jälkeen, hänen tavoitteenaan on siirtyä suorittamaan aikuisten alkuvaiheen perusopetusta.

- Sekundaarilukutaitoinen 22-vuotias nainen, joka olisi jo puolen vuoden opiskelun jälkeen ollut valmis siirtymään ohjaavaan suomen kielen koulutukseen. Hänellä on kotimaastaan hyvä koulutausta ja hyvät opiskeluvalmiudet, mutta Suomeen tullessaan latinalainen kirjaimisto oli hänelle vieras. Hän siirtyi toisen vuoden alussa ohjaavan koulutuksen ryhmään, ja on varmasti valmis jatkamaan kolmantena vuonna opiskelua joko ammatilliseen koulutukseen valmistavassa koulutuksessa tai aikuisten perusopetuksessa (yläluokkien oppimäärä).
- Semilukutaitoinen 24-vuotias mies, jolla on turvapaikanhakijatausta. Hän on oppinut suhteellisen hyvän puhekielen vastaanottokeskuksessa asuessaan, mutta kirjalliset valmiudet sekä omalla äidinkielellä että suomen kielellä olivat koulutuksen alkaessa erittäin heikot. Myös motivaation ja opiskelutaitojen kanssa on ollut haasteita. Pikku hiljaa hän on saanut otteen opiskelusta ja ymmärtää kielitaidon eri osa-alueiden merkityksen eli sen, ettei pelkkä puhekieli Suomessa vielä pitkälle riitä. Puhtaasti opettajan näkökulmasta hän olisi valmis siirtymään koulutuspolullaan eteenpäin, mutta traumataustan vaikutukset koulunkäyntiin puoltavat vielä toistaiseksi hänen jatkamistaan TOSSU-ryhmän toiminnallisen opetuksen piirissä.

Nuorille räätälöidylle luku- ja kirjoitustaidon koulutukselle on tarvetta

Osallisena Suomessa -hanke, ja sitä myötä myös Tampereen Osallisuuden avainhanke päättyy ensi kesänä, mutta tarvetta nuorten luku- ja kirjoitustaidon koulutukselle on myös jatkossa. Hankkeen aikana on saatu kehitettyä toimiva ja tehokas koulutusmalli, mikä toivottavasti siirtyy osaksi Tampereen seudun ammattiopiston maahanmuuttajakoulutuksen koulutustarjontaa. Varsinaisten suomen kielen opettajien lisäksi myös erityisopetuksen ja sosiaalikirjuriin tai -ohjaajan resurssit tarvitaan jatkossakin, sillä opintojen alkuvaiheessa nuoret tarvitsevat paljon yksilöllistä tukea sekä opiskelussaan että ylipäätään kotoutumisessa ja elämänhallinnassa. Liian usein opinnot loppuvat siihen, että muu elämä on tavalla tai toisella sotkussa eikä koulussa huomata – yleensä resurssipulasta johtuen – tuen tarvetta. Ja vaikka huomataan, tukea ei syystä tai toisesta pystytä järjestämään.

Kuten edellä olen kuvannut, tarjoaa nuorten opetus omat haasteensa ja hauskuutensa. Mikäli opetus pystytään oikeasti räätälöimään tälle kohderyhmälle ja eriyttämään sitä eri tasoryhmiin yksilöiden taitotasojen ja opiskeluvalmiuksien mukaan, nuoret pystyvät etenemään hyvinkin tehokkaasti luku- ja kirjoitustaidon ja ylipäätään kielenopiskelussa. Jos räätälöintiä taas ei tehdä, nuorilla nousee pintaan ehkä aikuisia nopeammin turhautumisen ja epätoivon tunteita, ja opiskeluun saattaa tulla täysi stoppi. Stoppivaiheessa nuori löytää itselleen nopeasti jotain – valitettavan usein negatiivista – korviketta koulun sijaan. Tästä syystä on erittäin tärkeää huomioida nämä nuoret erillisryhmänä kotoutumiskoulutuksia kehitettäessä. Oikein kohdennetulla, toiminnallisella ja sopivasti eriyttävällä opetusmallilla voi primaarilukutaidoton nuori jo parin vuoden opintojen jälkeen jatkaa peruskoulun alkuvaiheen opinnoissa, tai sekundaarilukutaitoinen nuori voi olla parissa vuodessa valmis hakemaan ammatilliseen koulutukseen.

Myös nuorten ohjaus koulutuksiin ja koulutuksesta toiseen täytyy ottaa tosissaan. Erityisesti myöhään maahan tulleiden nuorten kohdalla sujuva polku nuorten perusopetuksesta aikuisten perusopetukseen tulee taata riippumatta asuinpaikasta ja oleskeluluvan statuksesta. Samoin luku- ja kirjoitustaidon opetusta tulee olla riittävästi tarjolla – sekä primaarilukutaidottomille että myös eri tavoin luku- ja kirjoitustaidoiltaan heikoille. Kun pohjatyöt tehdään kunnolla, on jatko-opiskelu paljon helpompaa niin opiskelijan kuin opettajankin kannalta. Kielenoppiminen on kuin talon rakentamista: huonoille perustuksille rakennettu talo ei

kauaa pystyssä pysy. Monen nuoren kohdalla paras jatkopolku veisi luku- ja kirjoitustaitojen koulutuksen jälkeen aikuisten perusopetukseen, mikäli se suinkin on mahdollista. Perusopetuksella taattaisiin se, että nuori saisi Suomessa monipuolisen ja mahdollisimman yhdenvertaisen koulutuksen, jonka jälkeen hänellä on paremmat valmiudet ja mahdollisuudet jatkaa kohti omia ammatillisia unelmia.

Kirjoittaja työskentelee Tampereen seudun ammattiopistossa ja toimii projektipäällikkönä Tampereen Osallisena Suomessa ?kokeilussa.